

Білоруська етнологія в XXI столітті: проблеми і перспективи

Олександра Гурко

In 1990s the Institute of Art Criticism, Ethnography and Folklore of K. Krapivy of NAS of Belarus began researches in ethnology area. The beginning of the XXI century has put a number of the important problems, which had not just a theoretical, but also an applied value. Among the major problems – definition of a role and value of ethnic traditions in development of modern Belarus culture; revealing of ethnocultural features of the Belarus regions and popularization of an ethnocultural legacy for tourist activity; monitoring ethnic and religions processes; learning of mechanisms of ethnic adaptation of migrants in Belarus; creating of the system of modern ethnologic terminology, and a number of other problems which are studied at the present stage. Ethnology has passed in Belarus a stage of the formation, and now it is possible to talk about the beginning of a stage of its development.

У артыкуле даецца агляд даследавання у галіне беларускай этналогіі пачатку XXI стагоддзя. Аналізуюцца навуковыя праблемы, якія даследуюцца сучаснымі беларускімі этнолагамі – вызначэнне ролі этнічных традыцый у развіцці сучаснай беларускай культуры; выяўленне этнакультурных асаблівасцей беларускіх рэгіёнаў і папулярызацыя этнакультурнай спадчыны для турыстычнай дзейнасці; маніторынг этнаканфесіянальных працэсаў; выяўленне механізмаў этнічнай адаптацыі мігрантаў у Беларусі; складанне зводу сучаснай этналагічнай тэрміналогіі і шэраг іншых праблем.

Етнологія (грэц. *ἔθνος*, народ + *λογος*: учэння, навука) – навука, якая вивчае народы свету. Як навука дысцыпліна яна вынікла напрыкінці XVIII ст. У пачатковы перыяд у ходзе этналагічных даследаванняў разробляліся механізмы управління народамі, якія населялі колоніі еўрапейскіх дзяржаў, што зумовіла неабходнасць існавання гэтай навуцы. У XX ст. етнологи праводзілі аналіз матэрыялаў, зібраных раніш, выконвалі параўнанні і пратываставленні розных культур, сістэматызацыю відомасцей, разроблялі методолёгію даследаванняў. У СРСР даследаваннямі народаў займалася навука этнографія, якая была абмежавана апісваннем асобных этносаў праз прамы кантакт з іхняю культурай. Етналагічныя даследаванні ў савецкі перыяд майже не праводзілі, аскількі разуменне прайсці ў грамадстве было звязана больш з сацыяльнымі та палітычнымі працэсамі, ніж з этнічнымі.

Этнічныя праблемы поўнаю міраю выявіліся ў перыяд распаду СРСР: зростання этнанацыяналізму та міжэтнічныя канфлікты ішлі парадзі з стварэннем новых дзяржаў. Неабходнасць кантролю за цымі працэсамі стала прычынаю іх этналагічнага даследавання та маніторынга.

Дані лічэнных палёвых этнаграфічных даследаванняў XX ст., накіпачены ў Інстытуце мистецтвазнаўства, этнографіі та фольклору імені Кіндрата Кропіві, дазваляюць склаці уяўленне пра асаблівасці этнічнага сярэдовішча, демографічных, канфесійных, мовных і сацыяльных працэсаў, этнічнай самасвідомасці міскага та сільскага населення Білорусі. У 1990-х роках ў Інстытуце мистецтвазнаўства, этнографіі та фольклору ім. К. Кропіві распачаліся даследаванні ў галузі этналогіі. Керівніцтвам этналагічнымі даследаваннямі ў Білорусі запачаткаваў член-корэспандэнт НАН Білорусі В. К. Бондарчык, прадавілі член-корэспандэнт НАН Білорусі М. Ф. Піліпенка і член-корэспандэнт НАН Білорусі О. І. Локотко.

Пачаток XXI ст. паставіў перад білорускімі етнологамі нізку важлівых праблем, якія маюць не толькі тэарэтычнае, а й прыкладнае значэнне. Сярод найважливішых праблем – вызначэнне ролі этнічных традыцый у развіцці сучаснай білорускай культуры; выяўлення этнакультурных асаблівасцей білорускіх рэгіёнаў і папулярызацыя этнакультурнай спадчыны для турыстычнай дзейнасці; маніторынг этнаканфесійных працэсаў; выяўлення механізмаў этнічнай адаптацыі мігрантаў у Білорусі; укладання сучаснай этналагічнай тэрміналогіі та ряд іншых праблем, што вивчаюць білорускі етнологи на сучасным этапе.

Одним із першых этналагічных даследаванняў, распачатых у 1990-х роках, была работа, прысвечана стварэнню атласу «Народы Беларусі» (навуковы кіравнік член-корэспандэнт НАН Білорусі В. К. Бондарчык). Було правадэна значную работу, ў аснове якой лежав аналіз і сістэматызацыя даных перапісу населення Білорусі больш ніж за 100 рокаў (1897–1999). Було зібрана і сістэматызавана этнаканфесійныя відомасці пра населення Білорусі. Дане даследавання было прадавіна ў 2000-х роках під кіравніцтвам члена-корэспандэнта НАН Білорусі М. Ф. Піліпенка. За данымі перапісу населення 1999 року ў Білорусі 81 % жывель вядома сабе да білорусаў, а рэшта 19 % прадставляла понад 140 этносаў, найбольші з якіх – росіяны (1142 тыс., 11 %), полякі (395,7 тыс., 3,9 %), украінцы (237 014, 2,4 %), евреі (0,3 %), татары (понад 10 тыс.), вірмені (понад 10 тыс.), цыганы (блізкіо 10 тыс.), літовцы (понад 6 тыс.), азербайджанцы (понад 6 тыс.), німцы (понад 4 тыс.), молдаваны (понад 4 тыс.), грузіны (блізкіо 3 тыс.). Спіраючыся на ці дані, етнологи ІМЕФ ім. К. Кропіві, спільна з апаратам Уповнаважэнаго ў справах релігій і нацыянальнасцей Рады Міністраў Рэспублікі Білорусь у 2008 році підготувалі навукова-папулярнае выданне пра

етнічні спільноти, які проживають у Білорусі, їхні етнокультурні характеристики, внесок у розвиток культури білоруського народу. Мета цього видання – не тільки популяризувати наукові знання про етнокультурні процеси, які відбуваються в нашій країні, а й сприяти формуванню толерантності, громадянської свідомості жителів Білорусі.

За результатами перепису 2009 року заплановано підготувати атлас «Етнічныя супольнасці Беларусі», в якому буде вміщено огляд динаміки етнічних і конфесійних процесів за минулі 30 років. Колективна робота білоруських етнологів повинна дати уявлення про всі етнічні групи, які проживають у Білорусі, динаміку їх розселення на білоруських землях, демографію, особливості матеріальної (житло, одяг, традиції харчування, господарські заняття), соціальної (сімейні відносини, громадські традиції) і духовної (свята, вірування) культури. Ця інформація є виключно важливою для з'ясування вектора розвитку етноконфесійної структури Білорусі, закономірностей, що намітилися в період масштабних суспільних і політичних трансформацій.

У світлі процесів глобалізації, які відбуваються нині, та пов'язаному з ними нівелюванням етнічних особливостей окремих народів, поширенням сурогатної попкультури, виключно важливою в XXI ст. стала проблема збереження і розвитку самобутньої білоруської культури. Грунтовні роботи, присвячені дослідженню білоруського народу, було розроблено етнологами наприкінці XX ст. У 1999 році В. К. Бондарчик опублікував узагальнювальну роботу, присвячену 200-річній історіографічній спадщині білоруської етнології. У 2001 році етнологи Пилипенко М. Ф., Чаквін І. В., Касперович Г. І. завершили дослідження з проблеми походження та етнічної історії білоруського народу, опубліковане в книзі «Беларусы. Т. 4. Вытокі і етнічнае развіццё». У цій роботі зазначено суттєві закономірності, пов'язані з отриманням білорусами державності на початку 1990-х років. Так, зазначено формування нових форм етнічної ідентичності: відбулося активне поширення політоніма «білоруси», коли не лише етнічні білоруси, а й представники інших етносів, які є громадянами білоруської держави, стали відносити себе до білорусів.

Подальші дослідження етнокультурного розвитку білоруського народу на початку XXI ст. були значною мірою зумовлені інноваційними завданнями включення етнічних традицій у розвиток сучасної білоруської культури. Необхідність збереження культурної спадщини, а також включення її у сферу туристичної діяльності стала суттєвим фактором для досліджень О. І. Локотко, який опублікував наступні роботи: у 2002 році – «Историко-культурные регионы Беларуси»; у 2005 році – «Топография природноценных территорий и историко-культурного ландшафта Белорусского государственного музея народной архитектуры и быта»; у 2006 році – «Историко-культурные ландшафты Беларуси». На основі проведених досліджень у 2007–2008 роках колективом авторів під керівництвом

О. І. Локотко разом із Міністерством спорту і туризму Республіки Білорусь було розроблено маршрути і рекомендації з організації туризму на території Білорусі.

Починаючи з 2004 року, науковий колектив під керівництвом О. І. Локотко проводить спільну роботу з Національним Банком Республіки Білорусь із випуску пам'ятних монет, які популяризують білоруські етнічні сюжети та символіку. Було розроблено серії монет «Святы і абрады беларуса», «Сямейныя традыцыі славян», підготовлено серію «Промыслы і рамёствы беларуса». У 2009 році вийшла остання, восьма монета, присвячена Спасу – дню освячення фруктів та зерна нового врожаю.

Необхідністю розвитку білоруського суспільства на сучасному етапі було продиктовано дослідження сімейних та громадських традицій білорусів. У 2001 році етнологи Г. М. Курилович, Л. В. Ракова, Т. І. Кухаронок опублікували узагальнювальну роботу «Беларусы. Т. 5. Сям'я», де подано системний огляд білоруських етнічних традицій в організації та функціонуванні сім'ї. У 2002 році етнологи ІМЕФ ім. К. Кропиви Є. В. Гурко, І. В. Чаквін, Г. І. Касперович, Т. І. Кухаронок, В. М. Белявіна, Л. В. Ракова, В. Ф. Батяев опублікували ґрунтовну фундаментальну працю «Беларусы. Т. 6. Грамадскія традыцыі», у якій розглянуто традиції державних, професійних, календарних і християнських свят, громадські форми використання вільного часу, форми самоврядування, звичаєве право і судову систему, громадські об'єднання.

Дослідження сімейних традицій білорусів, які проводили етнологи ІМЕФ ім. К. Кропиви в 2000-х роках, стали основою для реалізації Президентської програми «Дзеці Беларусі». Тепер у ході реалізації цієї програми виконуються етнологічні роботи на здобуття ступеня доктора історичних наук «Эвалюцыя традыцый сямейнага выхавання беларуса XIX–XX стст.» (Л. В. Ракова), «Развіццё гарадской сям'і беларуса у XX – пач. XXI стст.» (І. І. Калачова).

Усі ці дослідження стали основою для здійснення окремого, по своїй суті інноваційного проекту наукових досліджень «Традыцыі народнай культуры адраджэнні сля» (науковий керівник О. В. Гурко (Верещагіної)). Даний проект було затверджено до виконання Президією НАН Білорусі в 2006 році з метою виявлення позитивного народного досвіду, важливого для культурного розвитку білоруського села і для підтримки реалізації Державної програми відродження та розвитку села на 2005–2010 роки. Етнологами і фольклористами було проведено дослідження духовної, сімейної, соціальної культури сільського населення, житлово-господарського середовища, традицій харчування, вірувань. Було вивчено позитивний досвід свят та обрядів тваринницького і землеробського циклів, які нині відновлюються в ряді господарств Білорусі. Було проведено дослідження побуту сучасної сільської родини, визначено позитивні напрямки розвитку народної педагогіки, вивчено народні традиції харчування, традиційні способи консервації продуктів. Зроблено висновки, що зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, пов'язані з економічною модернізацією та

соціально-політичними перетвореннями, мають значний вплив на традиційну і сучасну сільську культуру. Зростання освітнього і культурного рівня населення в країні, розширення діапазону суспільної та культурної діяльності сільського населення впливають на саморегуляцію суспільних відносин. Деякі традиційні форми відносин у сільському середовищі є стабільними і зберігаються тривалий час, як, наприклад, традиційні звичаї «толока», «сябрина». Інші традиції вимагають підтримки та відродження. Результати досліджень і рекомендації для органів культури та управління було опубліковано в 2008–2009 роках у циклі статей газети «Беларуская Ніва», що дає можливість для поширення знань, набутих ученими.

Етнічний досвід білоруського народу є важливим чинником для розвитку сучасної духовної культури. Здійснюючи огляд досліджень духовної культури білорусів, що проводять білоруські етнологи, варто зазначити вивчення проблеми взаємозв'язку білоруських духовних традицій і традицій інших слов'янських народів. В умовах процесу стирання культурних особливостей, що йде поряд із глобалізацією, дуже важливо зберегти етнічну ідентичність на рівні усвідомлення не тільки приналежності до власної культури, а й до культури, які пов'язує споріднені слов'янські народи. Збереження цієї ідентичності має стратегічне значення, оскільки визначає умови існування білорусів та інших слов'янських народів у майбутньому. Дослідженням проблеми взаємозв'язку білоруських духовних традицій і традицій інших слов'янських народів займаються етнологи Чаквін І. В., Гурко Є. В., Кухаронок Т. І. Результати їхніх досліджень було опубліковано в 2007 році в серії «Беларусы. Т. 10. Славянські етнокультурні традиції».

Багатотомна історико-етнологічна узагальнювальна серія «Беларусы», що охоплює всі найважливіші сфери життєдіяльності та культури білоруського народу в діахронному та тематичному аспектах, є комплексним дослідженням особливостей культури та побуту білорусів і їхнього місця в загальному руслі культурно-історичного розвитку слов'янських народів від давніх часів до наших днів. Авторський колектив десяти томної серії «Беларусы» в 2009 році було нагороджено премією Президента Республіки Білорусь «За духовне відродження» – «За активну подвижницьку діяльність у гуманітарній сфері, спрямовану на розвиток прогресивних художньо-моральних традицій, що сприяють встановленню духовних цінностей, ідей дружби і братерства між людьми різних національностей і віросповідань». Логічним завершенням серії стало видання в 2009 році колективної монографії «Беларусы. Сучасна етнокультурна праця», в якій на основі величезного польового та фактичного матеріалу здійснено огляд сучасних етнокультурних процесів, відображено роль держави в управлінні цими процесами.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у Білорусі відбуваються процеси відновлення конфесійної структури суспільства. Нині близько 50 % населення республіки є віруючими. У Білорусі діють релігійні організації 25 конфесій і релігійних напрямів. Співіснування різних

конфесій є продовженням історичної традиції віротерпимості, характерної для білоруського населення ще з середньовічних часів. Міграційні процеси, які стали причиною залюднення в середньовіччі білоруських земель компактними групами татар, євреїв, поляків, росіян, дали білоруському суспільству досвід вирішення проблем в етноконфесійній сфері. У 1992 році було прийнято Закон Республіки Білорусь «Про свободу віросповідань та релігійні організації»; у 2002 році до нього було внесено зміни і доповнення. Законодавство проголосило свободу релігійних об'єднань, гарантуючи всім громадянам однакові права, незалежно від релігійної приналежності. У Законі підкреслено можливість співробітництва держави з конфесіями, які зробили значний внесок в історичний розвиток і становлення духовних, культурних та державних традицій білоруського народу (православна, католицька, лютеранська, іудейська та мусульманська).

Стрімке зростання релігійності населення республіки протягом двадцяти років ставить перед дослідниками-етнологами нові завдання, пов'язані з вивченням таких проблем, як взаємозв'язок між конфесійною приналежністю й етнічною ідентичністю, значення релігійних традицій у трансляції етнічного досвіду, проблеми нових релігій, релігійна толерантність та ін. Дослідженням конфесійної історії, етноконфесійної структури суспільства, релігійних свят і традицій, проблем нових релігій у 2000-х роках займаються етнологи О. В. Гурко (Верещагіна), О. В. Гурко, І. В. Чаквін, Г. І. Касперович, В. В. Шейбак, А. А. Марун. Гурко О. В. є автором монографії «Новые религии в Республике Беларусь: генезис, эволюция, последователи», опублікованої в 2006 році. У цій роботі на основі конкретних етнологічних матеріалів, результатів соціологічних досліджень розглядаються закономірності появи і поширення нових релігій у Республіці Білорусь, вплив віровчення і релігійної практики послідовників ряду нових релігій на формування моделей їхньої поведінки.

У 2009 році було опубліковано науково-популярне видання О. В. Верещагіної (Гурко) «Праздники, обряды и таинства в жизни христиан Беларуси». У цій роботі наведено огляд християнських обрядів, свят і таїнств, які мають відмінності в канонічному трактуванні кожної з трьох основних конфесій (православної, католицької і протестантської), але за тисячоліття існування на білоруській землі стали частиною її історії та культури, а також набули особливостей, пов'язаних із білоруською народною традицією. Опубліковані роботи, присвячені дослідженню релігійних традицій, містять також рекомендації органам державного управління, закладам освіти.

Поліетнічна структура білоруського суспільства є результатом взаємопроникнення і переплетення культурних елементів білоруського народу та інших етнічних груп. Кожна з них має свою історію появи на білоруських землях, формування культурних особливостей за період свого існування і свій характер взаємин з іншими етнічними групами та білоруським етносом. Для розуміння сучасних етнокультурних процесів у

білоруському суспільстві необхідними є знання процесів становлення та розвитку культури тих етнічних груп, які вкорінилися на білоруській землі і мають тривали зв'язки з білоруською історією та культурою. Дослідження історії етнічних груп на білоруських землях і їхніх культурних особливостей (в одязі, житлі, традиціях харчування, предметах побуту, віруваннях, сімейних відносинах, фольклорі тощо), взаємовпливів традиційних елементів культури білорусів і представників інших етнічних груп, сучасний стан міжетнічних і міжконфесійних відносин – усі ці проблеми стали темою фундаментального дослідження співробітників відділу народознавства ІМЕФ НАН Білорусі в 2006–2010 роках (Гурко Є. В., Касперович Г. І., Чаквін І. В., Шарай В. М., Белявіна В. М., Кухаронок Т. І., Курилович Г. М., Михайлець М. А., Шейбак В. В., Унукович Ю. І.). Воно має назву «Традиції народної культури етнічних супольнася Беларусі: гісторыя, сучасны стан і перспектывы развіцця» (керівник – член-кореспондент НАНБ М. Ф. Пилипенко). Етнологи вивчають формування та еволюцію традицій матеріальної, соціальної і духовної культури етнічних спільнот Білорусі; взаємозв'язок національних культур Білорусі; аналізують сучасний стан традицій народної культури населення Білорусі; виявляють перспективи розвитку сучасних традицій народної культури етнічних спільнот (білоруської, російської, української, польської, литовської, єврейської, татарської, циганської та ін.).

У ході дослідження традиційної матеріальної і духовної культури етнічних спільнот Білорусі за матеріалами статистичних даних, літературних, архівних, історичних джерел, польових етнографічних досліджень було зазначено основні тенденції еволюції, особливості розвитку, наголошено, що етнокультурні традиції всіх етнічних спільнот Білорусі завжди перебували в тісній взаємодії і піддавалися взаємним впливам. У топоніміці, системі комунікацій та розселення, в народному житті, забудові двору і садиби, естетичних уявленнях про життєвий простір, харчуванні, одязі білорусів, росіян, українців збереглося багато спільних рис, які походять із давньої східнослов'янської етнічної спільноти, а також і сформованих у результаті взаємодії, інфільтрації елементів культури білоруського та інших народів. У ході дослідження сімейних традицій етнічних спільнот Білорусі зроблено висновки про збереження специфічних рис у традиційній сім'ї росіян, українців, поляків, татар та ін. Встановлено, що кожна історична епоха накладала свій відбиток на типи, структуру, функції сім'ї, внутрішньосімейні відносини, а також на взаємодію сім'ї з певним типом суспільства. Було виконано комплексний порівняльно-історичний і порівняльно-географічний аналіз демографічної динаміки етнічних груп.

Найстійкіше протягом другої половини ХХ ст. традиційні сімейні відносини зберігалися переважно в поляків, татар, євреїв, росіян-старообрядців і циган завдяки впливу релігійних традицій – католицизму, ісламу, іудаїзму, старообрядництва і дохристиянських вірувань – на сімейні традиції представників зазначених груп. Це сприяло збереженню етноконфесійних сімейних тради-

цій, передусім в обрядовості (весільні, похоронні ритуали, сімейні свята), іноді пов'язаних з обрядовими елементами (святковий або ритуальний одяг, обрядова їжа, фольклор тощо), у традиціях соціалізації і виховання дітей, повсякденних сімейно-побутових відносинах.

У сфері духовної культури найстійкішими традиційними компонентами, які передаються нащадкам, є календарні свята й обряди. Зберігаються специфічні риси в організації свят, обрядових дій, обрядовій кухні в росіян, українців, поляків, татар, циган, литовців і т. п. Встановлено, що численність і помітна схожість обрядових явищ і культурних комплексів особливо характерна для етноконтактних територій Росії, України та Білорусі, що пояснюється загальними східнослов'янськими витоками.

Крім етнічних груп або спільнот, представлених на території Білорусі тривалий історичний період, в останні десятиліття характерною є поява нових етнічних груп, пов'язаних як із трудовою міграцією, так і з міграцією населення з вогнищ конфліктів. Так, за офіційними даними, за перше півріччя 2007 року в республіку прибуло 6 тис. 980 осіб, вибуло 4 тис. 285 осіб. Міграційний приріст склав 2 тис. 695 осіб (при цьому численність населення Білорусі на 1 липня 2007 року складала 9 млн. 698,1 тис. осіб). Зовнішня міграція постає чинником, який компенсує природну втрату населення. Ця ситуація вимагає розробки механізмів етнічної адаптації мігрантів до умов проживання в Білорусі, їх інтеграції в білоруське суспільство. Необхідно також увести систему попередження і регулювання можливих конфліктних ситуацій на етнічному ґрунті. З огляду на актуальність проблеми, з 2008 року почали розробляти проект «Вивучення етнічної адаптації мігранта у Беларусі» (І. В. Чаквін, Г. І. Касперович, О. В. Гурко, С. А. Мілоченков, В. В. Шейбак, Ю. І. Унукович; керівник – Є. В. Гурко). Практичне значення даної роботи, за умов збереження етнокультурних традицій і самобутності білоруського суспільства, – використання наукових здобутків для інтегрування в нього представників інших етнічних спільнот, які можуть поповнити демографічні, трудові ресурси країни. При цьому необхідно враховувати багатовікову практику культурного взаємозбагачення етнічних спільнот країни, зберегти мирні взаємини між різними групами населення і не допустити створення етнокультурних анклавів, здатних негативно впливати на самобутню культуру і територіальну цілісність Білорусі.

У ході дослідження було зроблено висновки, що різниця в адаптаційних стратегіях і подальша інтеграція мігрантів у місцеве соціокультурне середовище великою мірою перебуває в залежності від їхнього офіційного соціально-юридичного статусу, який визначається державними та місцевими органами влади. Вирізняються декілька рівнів етносоціальної адаптації цих етнічних груп – юридичний (правовий), господарсько-виробничий (економічний), культурно-мовний (комунікативний) і повсякденно-побутовий (міжетнічний).

Проблема міжетнічної взаємодії є важливою для добросусідської співпраці і співіснування із суміжними

країнами, братніми народами. У 2000–2004 роках разом із дослідниками Інституту етнології і антропології ім. М. М. Міклухо-Маклая Російської академії наук (Григор'євою Г. А., Мартиною М. Ю. та іншими) білоруські етнологи (Локотко О. І., Касперович Г. І.) вивчали білорусько-російське пограниччя. Результати спільної роботи було опубліковано в колективній монографії «Белорусско-русское пограничье. Этнологическое исследование» (2005). Разом із російськими вченими (Інститут етнології і антропології РАН) у 2009 році розпочато проект «Диалог культур, религий и идентичностей (на примере Калининградской и Гродненской областей)» (керівник Гурко Є. В.). Мета останнього проекту – виконання комплексного етнологічного аналізу процесів взаємопроникнення і співіснування культурних традицій етнокультурних груп у прикордонному регіоні (на прикладі Калінінградської та Гродненської областей).

На початку 2000-х років разом зі співробітниками Національної академії наук України проведено дослідження традиційної культури населення Білоруського й Українського Полісся. Було виявлено основні закономірності етнокультурних і демографічних процесів на білорусько-українському пограниччі, проаналізовано сучасний стан міжнаціональних відносин у регіоні, відзначено їхню стабільність і позитивну спрямованість. Було визначено напрямки та особливості розвитку етновних процесів, виявлено багатокomпонентність етнічної самосвідомості населення суміжних білорусько-українських територій, вплив на її розвиток комплексу факторів, у тому числі державно-політичного, соціально-економічного, демографічного, культурного, конфесійного. За результатами дослідження підготовлено узагальнювальну роботу щодо етнокультурних процесів на етнокультурних територіях білорусько-українського пограниччя.

Упродовж 2005–2007 років виконано спільний міжнародний білорусько-український проект «Етнокультурні процеси на білорусько-українському пограниччі». Керівник теми від України – доктор історичних наук, академік НАН України, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України Г. А. Скрипник. Керівник проекту від Білорусі – доктор історичних наук, доктор архітектури, член-кореспондент НАН Білорусі, директор Інституту мистецтвознавства, етнології і фольклору ім. К. Кропиви НАН Білорусі О. І. Локотко.

Ці спільні проекти мали нове продовження. Так, у 2009 році було розпочато спільний науковий білорусько-український проект «Історико-культурні зв'язки Волинського Полісся і західних регіонів Білорусі» (2009–2011). З білоруської сторони керівник – член-кореспондент НАН Білорусі, директор Інституту мистецтвознавства, етнології і фольклору ім. К. Кропиви НАН Білорусі О. І. Локотко. Керівник з української сторони – доктор історичних наук, академік НАН України, директор Інституту народознавства НАН України С. П. Павлюк. Мета роботи – дослідження етнокультурних зв'язків та перспектив культурної взаємодії населення Волинського Полісся і західних регіонів Білорусі.

Наукові контакти і співпраця білоруських та українських етнологів мають давні традиції, що ніколи не переривалися і поповнювалися новими спільними експедиціями, дослідницькими проектами, обміном думками і результатами з основних проблем етнології під час спільних зустрічей на симпозиумах, конгресах, конференціях. Так, подібні зустрічі недавно відбулися на Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті П. П. Чубинського, яка була організована Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України (Київ, 26–27 березня 2009). Результатом спільних наукових контактів є спеціальний випуск журналу «Народна творчість та етнографія», присвячений білоруській етнології.

Завершуючи огляд перспективних робіт білоруських етнологів, варто анонсувати наукові та науково-популярні видання, присвячені матеріальній культурі, господарським заняттям наших предків. Значний інтерес читачів викликало етнологічне дослідження еволюції жіночого і чоловічого костюма в Білорусі, проведене В. М. Білявіною і Л. В. Раковою. Два томи, присвячені дослідженню цієї проблеми, було опубліковано видавництвом «Беларусь», і, незважаючи на великий тираж, вони вже стали бібліографічною рідкістю. Тому закономірним було присудження авторам вищої нагороди (Гран-прі) на Республіканському конкурсі мистецтва книги (Мінськ, 2008) за монографію «Мужчынскі касцюм на Беларусі» і «Жаночы касцюм на Беларусі» (Мінськ, 2007).

Ефективні прийоми і методи, які в давнину використовувалися в землеробстві, тваринництві, садівництві, овочівництві, промислах, у наші дні становлять інтерес не тільки для студентів і всіх, хто цікавиться історією, а й для практиків, які охоче впроваджують народний досвід на садибах, дачних ділянках. У 2008 році вийшла монографія Ракової Л. В. «Гісторыя на градках: агародніцтва на Беларусі», присвячена одному з найдавніших занять білорусів – овочівництву. У ній розглянуто особливості обробітку ґрунту, знарядь праці, технології вирощування і розповсюдження городніх культур у різні історичні часи. Найближчим часом заплановано видання декількох книг, присвячених тваринництву, промислам і ремеслам білорусів та ін.

Перспективними видаються дослідження з розробки й уточнення сучасної етнологічної термінології, що має суттєве значення для вироблення методології білоруської етнології, для органів статистики і законодавчої системи, розробки навчальних курсів.

Усе сказане свідчить про те, що білоруська етнологічна наука затребувана в білоруській державі та суспільстві, оскільки вона ефективно розв'язує нагальні завдання. Етнологія пройшла в Білорусі етап свого становлення, і тепер можна говорити про початок етапу її розвитку. В ІМЕФ ім. К. Кропиви в даний час працюють шість етнологів – докторів наук (з них – два члена-кореспондента), вісім етнологів – кандидатів наук. Це свідчить про високий потенціал білоруської етнологічної науки і визначає перспективність її подальшого розвитку.

Література

1. Архітэктура Беларусі: нарысы эвалюцыі ва сходнеславянскім і е рапейскім кантэксте: у 4 т. / А. Лакотка та ін. – Мінск, 2006. – Т. 2.
2. *Батяев В.* Развитие белорусских общественных объединений в XIX – 20-е годы XX века. Этнологическое исследование / Под науч. ред. А. И. Локотко. – Минск, 2007.
3. *Лакотка А.* Беларускае народнае дойдства // Беларусы / А. І. Лакотка. – Мінск, 1998. – Т. 2.
4. *Чаквін І., Гурко А., Кухаронак Т.* Славянскія этнакультурныя традыцыі // Беларусы: у 10 т. / Рэдкал.: І. У. Чаквін [і інш.]. – Мінск, 2007. – Т. 10.
5. *Курьловіч Г., Ракава Л., Кухаронак Т. [і інш.]* Сям'я / Беларусы. – Мінск, 2001. – Т. 5.
6. *Бандарчык В.* Гісторыя этналагічнага вывучэння // Беларусы. – Мінск, 1999. – Т. 3.
7. *Піліпенка М., Чаквін І., Каспяровіч Г. [і інш.]* Вытокі і этнічнае развіццё // Беларусы. – Мінск, 2001. – Т. 4.
8. *Бацяе В., Бялявіна В., Гурко А. і інш.* Грамадскія традыцыі // Беларусы: у 8 т. / Рэдкал.: В. Бялявіна [і інш.]. – Мінск, 2002. – Т. 6.
9. Белорусско-русское пограничье. Этнологическое исследование. Монография / Отв. ред. Р. А. Григорьева, М. Мартынова. – Минск, 2005.
10. *Бялявіна В.* Мужчынскі касцюм на Беларусі / В. М. Бялявіна, Л. В. Ракава. – Мінск, 2007.
11. *Бялявіна В.* Жаночы касцюм на Беларусі / В. Бялявіна, Л. Ракава. – Мінск, 2007.
12. *Верашчагіна А.* Гісторыя канфесій у Беларусі: мінулае і сучаснасць / А. У. Верашчагіна, А. В. Гурко. – Мінск, 2000.
13. *Верашчагіна (Гурко) А.* Празднікі, абряды і таінства в жыцці хрысціян Беларусі. – Мінск, 2009.
14. *Гурко А.* Конфессиональная ситуация в Республике Беларусь: этнический и исторический аспекты. – Минск, 2001.
15. *Гурко А.* Новые религии в Республике Беларусь: генезис, эволюция, последователи. – Минск, 2006.
16. *Гурко А.* Новые религии в Республике Беларусь: этнологическое исследование. – Минск, 2003.
17. *Калачова І.* Этнакультурныя працэсы гарадской сям'і беларуса у апошній трэці XX – пачатку XXI ст. – Мінск., 2009.
18. *Каспяровіч Г. [і інш.]* Беларусы. Сучасныя этнакультурныя працэсы. – Мінск, 2009.
19. *Кухаронак Т.* Каляндарныя святы, звычаі і абрады // Традыцыйная мастацкая культура беларуса / Т. І. Кухаронак, В. І. Басько. – Мінск, 2006. – Т. 3. – Кн. 1. – С. 21–243.
20. *Кухаронак Т.* Каляндарныя святы, звычаі і абрады // *Басько В. [і інш.]* Брэсцкае Палессе: у 2 кн. – Кн. 1. // *Т. Кухаронак, В. Басько, Т. Валодзіна.* Традыцыйная мастацкая культура беларуса : у 6 т. – Мінск, 2008. – Т. 4. – С. 19–237.
21. *Кухаронак Т.* Маскі каляндарнай абраднасці беларуса . – Мінск, 2001. – Т. І.
22. *Локотко А.* Историко-культурные ландшафты Беларуси. – Минск, 2006.
23. *Міхайлец М.* Польская этналогія XIX – першай паловы XX стагоддзя аб матэрыяльнай культуры беларуса . – Мінск, 2008.
24. *Ракава Л.* Гісторыя на градках: агародніцтва на Беларусі. – Мінск, 2008.
25. *Ракава Л.* Традыцыі сямейнага выхавання беларускай вёсцы. – Мінск, 2000.
26. *Ракава Л.* Эвалюцыя традыцый сямейнага выхавання беларуса у XIX – XX ст. – Мінск. 2009.
27. *Чаквін І.* Фарміраванне канфесій і іх эвалюцыя // Беларусы на мяжы тысячагоддзя . – Мінск, 2000. – С. 59–68.